Autor Guste Santini
Srijeda, 29 Studeni 2000 15:45

Nije se trebao dugo čekati odgovor na izjavu bankara o mogućim učincima - na povećanje kamatnih stopa - zbog najvaljenih promjena u oporezivanju dobiti. Pod naslovom: "Inozemni bankari" uvode tržište. Namjera mi je bila da iz "ptičje perspektive" povodom izjave predstavnika banaka ukažem koliko je visoki stupanj međzavisnosti pojedinih ekonomskih varijabli.

Stoga, gospodin Linić nema potrebe da bude razočaran jer se stvari odvijaju upravo na način kako se moraju odvijati. Ima osnova kosnstacija gospodina Crkvenca upućena bankarima: Sanirali smo vaše greške i ostavili vam carstvo visokih plaća.

Marx je svojevremeno otprilike rekao: novo se rađa u krilu starog; kvantitaivno povećanje u datom trenutku prelazi u novi kvalitet. Ovo je vjerojatno drugim riječima rečeno i prije Marxa (recimo Hegel) ali mi je njegova preciznost u izražaju, ipak, najprihvatljivija.

Čemu komentari o izjavama bankara i reakcijama predstavnika Vlade, pozivanje na Marxa, itd.?

Koliko god to čudno zvučalo godinama su se pojedini ekonomisti zalagali za jasno definiranje Koncepcije i strategije razvoja. Nadalje, ukazivali su na nužnost deriviranja sistema i politike iz Koncepcije i strategije razvoja. Inverzni odnos nije validan kako to danas vidimo. O mojim stavovima od 1992. godine, nakon teške bolesti, napisao sam više desetaka napisa i ponešto knjiga. Neki od napisa su bili moji radovi a neke sam pisao kao koautor sa drugim kolegama. Zainteresiranog čitaoca upućujem na svoje radove i tada iznesene - još uvijek važeće - stavove.

Stoga ću u nastavku, u prvom redu, komentirati izjavu predstavnika Vlade, a potom podsjetiti na već prije predložena rješenja.

Najprije o predloženim poreznim promjenama. Na ovim stranicama sam već u nekoliko navrata ukazivao na principe kojim se moraju voditi porezne vlasti prilikom koncipiranja poreznog sistema i što valja imati u vidu prilikom vođenja porezne politike. Pored napisa u svojim javno objavljenim radovima čitaoca upućujem da - na ovim stranicma - može naći obradu ove problematike u odjeljcima: Ekonomska politika, Privredna kretanja, Analiza stanja te Inervjui, uz obilje argumenata.

Oporezivanje dobiti niti u jednom poreznom sistemu nije strateški važan porezni oblik. Važni porezni oblici su porez na dohodak i porezi na potrošnju. U zavisnosti od nivoa ostvarenog razvoja te o ciljevima, pored ostalih elemenata (veličina nacionalnog tržišta; dostignuti tehničko-tehnološki nivo privredne - šire društvene - aktivnosti; odnos prema socijalnim rizicima; itd.), različito su konstruirani porezni sistemi. Mala nerazvijena, visoko zadužena i nužno izvozno orijentirana zemlja, kao što je to Hrvatska, mora biti što se tiče oporezivanja kapitala porezna oaza. U zavisnosti od Koncepcije i strategije razvoja ona će to biti više ili manje. To je razlog zašto sam protiv "krpanja" poreznog sistema. Fiskalni razlozi, u uvjetima Hrvatske, nisu dostatan razlog promjenama sistema. Cost - benefit analiza (uvažavajući vrijeme) tek može pokazati eventualnu opravdanost promjena.

Cijeli problem u Hrvatskoj se svodi u donesenim pravima za vrijeme vlasti HDZ-a i propuštanje gotovo godine dana da se ta ista prava preispitaju. Razlozi su političke naravi. Međutim, jasno

definiranje stanja hrvatske privrede stvara preduvjete da se izglasana prava preispitaju. Zato sam predložio, u nekoliko navrata, da se definira porezni kapacitet i na temelju njega odrede mogući rashodi. Inače, ministar financija mora postati čarobnjak da "složi stvari sukladno izglasanim pravima". Sabor je mjesto gdje se moraju donositi odluke. Rashodna strana proračuna je početak svih početaka - ako uopće želimo promjene.

Kamatne stope. Postoji opće uvjerenje da su kamatne stope u Hrvatskoj visoke. Uvijek je takvo uvjerenje vladalo. Istina bog, nikad se nisu pružili potrebni argumenti za navedenu tvrdnju. Mora se priznati da visoke kamate smanjuju investicijsku aktivnost i prema tome one su taj temeljni krivac za stanje u privredi. Odlično zvuči ali nije istina. Kamatna stopa je tek sintetički izraz za stanje u gospodarstvu. Mora se priznati da, ipak, kamatne stope nemaju jednaki značaj u malim i velikim zemljama (veličina nacionalnog tržišta). Ono što je za velike kamatna stopa to je za male zemlje tečaj nacionalne valute. Tu tezu sam razrađivao u više svojih radova.

Vratimo se kamatnoj stopi. Od kojih elemenata se ona sastoji? Ne ulazeći u elaboraciju dio kamatne stope se odnosi na naknadu za ustupljenu likvidnost. Prema tome kada sam banci dao depozit ja očekujem nagradu sukladno vremenskoj dimenziji moga odricanja. Pored cijene za likvidnost kamatna stopa mora obuhvatiti i rizik kojem sam izožen u trenutku ustupanja svoje likvidnosti. Kada su u pitanju banke tada pored profita valja pridodati i troškove banke kao radne zajednice. Kada se sve to zbroji tada je potrebno još pridodati cijenu HNB koja se izražava visinom obvezne pričuve. Obvezna pričuva u slučaju Hrvatske je porez na depozitnu strukturu poslovnih banaka. Iznos se dobije kada se jedna kuna depozita podijeli sa jednom kunom umanjenom za obaveznu pričuvu. Taj rezultat se zatim pomnoži sa diferencijom kamatne stope na depozite umanjenu za kamatnu stopu koju isplaćuje centralna banka na izdvojena sredstva. Otprilike tako izgleda struktura kamatne stope. Kada je odnos vjerovnik - dužnik rješen kao u Hrvatskoj tada nijedna kamatna stopa nije isuviše visoka. Isuviše visok je rizik kojem su izložene banke u svojim plasmanima. I sada se pojavljuje paradoks!

Centralna banka zahtjeva (preuzeto iz inozemstva) izračun kreditnog rizika kao da je hrvatska uređena i pravna zemlja. Mnoge domaće banke - inozemne banke su se susprezale - su do 1998. godine pa i u prvih šest mjeseci 1999. godine imale politiku "odgovornosti", prema svojim komitentima nastavljajući ih kreditirati, nasljeđenu iz prethodnog perioda. Rekli bi u HNB-u: nisu se ponašali tržišno. "ABCDE" metoda dovela je mnoge banke u stečaj protiv kojeg sam uvijek bio. Sretnije su sanirane i prodane strancima. I sada su nam stranci krivi jer nismo znali zašto i u što se upuštamo! Domaće banke koje su bile suzdržanije i "preživjele elementarnu nepogodu ABCDE" slijedile su politiku centralne banke i napustile kreditiranje privrede jer u hrvatskim uvjetima nema osiguranja kredita primjerenog tržišnim uvjetima.

Prema tome, kamatna stopa u Hrvatskoj nije određena ponudom i potražnjom kako to zahtjevaju pravila tržišne igre. Kamatna stopa je definirana na strani ponude i potražnja privrede i poduzetnika tu nema nikakve uloge. Radi se o monopolističkom ponašanju banaka ali ne u smislu veličine kamatne stope nego definiranja rizika pod kojim su banke spremne kreditirati. "ABCDE" u tome ima velikog udjela.

Zaključno, strane banke nisu price lideri (ne određuju visinu kamatnih stopa - zašto bi to i bile?)

već su to domaće banke koje imaju veće troškove. Strane banke polaze od rizika kojem su izložene plasirajući svoja sredstva. Prema tome, ako su banke u vlasništvu inozemstva - a one to jesu - i ako mogu u kratkom roku (koji je za državu nedopustivo dug) - a mogu - funkcionirati politikom marginalnih troškova tada nije nužno da "prate" politiku Vlade već svoju politiku koja može biti - i često je - divergentna toj i takvoj politici. Poznato je iz teorije sistema da optimum podsistema ne znači i optimum sistema. Ali to je jedna druga priča.

Izneseno je razlog zašto se zalažem za formiranje ekspertnog tima sa ciljem da se istraži što se je to događalo u bankarskom sistemu proteklih desetak godina.

Izazov bačene rukavice Vladi od strane bankarskog sistema je početak ozbiljnog dijaloga na temu: što je to tržište u hrvatskim uvjetima? Ovome će prethoditi odgovor na pitanje što je to Hrvatska država, odnosno kakvu državu žele hrvatski građani? Formalna država je isuviše malo za žrtve koje su učinjene u njenom stvaranju.